

## HUNYADI JÁNOS KORMÁNYZÓSÁGA

### a) Trónviszályok

Albert halála után ismét uralkodó nélkül maradt az ország.

A Habsburgok örökösödését támogatta a Garai–Cillei bárói csoport. Albert özvegye, Erzsébet, férje halála után szülte meg fiát, *Lászlót*. A csecsemő trónörököszt az ellopott Szent Koronával megkoronáztatta, majd Bécsbe menekült *III. Frigyes* oltalma alá.

Velük ellentétben a bárók másik csoportja *Jagelló Ulászló* lengyel királyt választotta meg magyar uralkodónak. Ulászlót 1440-ben megkoronázták. (A koronázást, mivel a Szent Korona Bécsben volt, egy ideiglenes koronával végezték.) A két párt között polgárháború tört ki. Ulászló *Ujlaki Miklós* és *Hunyadi János* segítségével legyőzte Erzsébet erőit. Jagelló Ulászló (1440–1444) trónra kerülése és uralkodása során lett az ország egyik legnagyobb főura Hunyadi János. Személye egészen 1456-ban bekövetkezett haláláig döntően meghatározta a magyar bel- és külpolitikát.

### b) Hunyadi János pályája

1407-ben született *Serbán fia Vajk* (Zsigmond udvari nemese) gyermekeként. Apja szolgálataiért megkapta Vajdahunyd várát. János fiatalon több főúr familiárisa lett, majd Zsigmond udvarába került. Velence és Csehország elleni hadjáratokban megtanulta az olasz és a huszita hadművészetet. (Gyalogság-tüzérség, naszád, elefántágyú, szekérvár stb.) Több nyelven beszélő, művelt, társasági ember lehetett. Ulászló oldalán igen gyorsan szaporította vagyonát, megszerzett számos főméltóságot (szörényi bán, erdélyi vajda, temesi ispán, nándorfehérvári főkapitány).

### c) Harcai

1442, Erdély: *Mezid bég* seregének legyőzése.

*IV. Jenő* pápa a sikereken fellelkedve segítséget ígért egy nagyobb hadi vállalkozáshoz.

1443: „hosszú hadjárat” – nemzetközi sereget szervezett (balkáni népek, flamandok, vallonok, lengyelek) *Giuliano Cesarini* pápai legátus közreműködésével. Cél: a török kiűzése Európából.

Sikerek: kétezer km hosszú hadjárat; télen is fegyverben álltak; nem vesztettek csatát. Győzelem a Morava mezőn, Szófia elfoglalása.

Negatívumok: nem sikerült a fősereget legyőzni; Drinápolyt és több más jelentős várost bevenni; nem bontakozott ki a Balkánon a várt népfelkelés.

Drinápolyi béke, 1444: a szultán visszaadta a szerb területeket, Szendrő és Galambóc várát és a 100 ezer arany hadisarcot.

### d) A várnai csatavesztés

1444: a pápa, Velence és Genova új hadjárat megindítását követelte Ulászlótól. A városállamok megígérték, hogy megakadályozzák a török főerők átkelését a Boszporuszon, így lehetőség nyílik rá, hogy Hunyadi megsemmisítse a török európai erőit. A megindult hadsereg létszáma (kb. 20 ezer) elmaradt a várakozástól, Hunyadi csak a szövetségesekben bízhatott. A velencei és pápai flotta jóval kisebb volt az ígértnél, Bizánc passzív maradt, ráadásul Genova még segítette is a török csapatmozgásokat.

A törökök főereje így átkelt Ázsiából, és Várnánál csatára kényszerítette Ulászló és Hunyadi hadseregét. A csatában Ulászló rátámadt a janicsár testőrségre, és életét vesztette. A seregben felbomlott a harci rend, ami a törökök győzelmét jelentette.

### e) V. László (1444–1457)

Ulászló halála után megvolt a reális esélye annak, hogy a magyar királyság politikai egysége megszűnjön. 1445-ben országgyűlést tartottak: – Elvben elismerték Habsburg Albert kiskorú fiának, Lászlónak a királyságát, azzal a feltétellel, hogy gyámja, *III. Frigyes* német-római császár mondjon le a gyámságról, és adja haza az ifjút a koronával együtt.

– A király hazatértéig 7 főkapitányt választottak. (Köztük volt Hunyadi, Ujlaki Miklós és *Jan Giskra* cseh huszita zsoldosvezér, aki a Felvidék nagy részét uralta.)

A gyámkodásról Frigyes császár nem mondott le. Hunyadi megnövekedett hatalma és tekintélye birtokában visszaszorította ellenlábasait, s így elérte, hogy 1446-ban az országgyűlés a király nagykorúságáig Magyarország kormányzójává választotta.

f) Hunyadi kormányzósága

Kezdeti korlátozott jogkörét bővítve

- megszüntette a főkapitányi rendszert;
- igyekezett beszédni a királyi jövedelmeket;
- visszaszerezni a királyi városokat és várakat;
- növelni a királyi hivatalok jogkörét;
- igyekezett megnyerni a megyei nemesség támogatását.

Nem tudta azonban visszaszorítani sem Giskra, sem Cillei Ulrik tartományúri hatalmát, nem ért el jelentős eredményt III. Frigyesel szemben sem. Kormányzósága alatt ugyanakkor rendkívüli magánvagyonra tett szert (kb. 4 millió hold föld, 28 vár).

g) A rigómezei kudarc, 1448

Haditerve: saját hadseregével (30 ezer fő) csatlakozik az albán felszabadító mozgalom vezetőjének, az albán *Szkander* bégnek erőihez. A sikert Brankovics György szerb despota akadályozta meg, aki látszólag támogatta Hunyadit, de valójában elárulta a szultánnak a haditervet.

Rigómezőnél, még mielőtt Hunyadi egyesült volna a bég seregeivel, a szultán csatára kényszerítette a magyar sereget. Az összecsapás a magyarok katasztrofális vereségével végződött. Hunyadi Brankovics fogásába került, és csak erőteljes diplomáciai nyomásra engedte szabadon.

1453 januárjában Hunyadi János Bécsben átadta kormányzói megbízatását V. Lászlónak. A hatalom azonban továbbra is az ő kezében maradt, hisz főkapitány maradt, és a királyi jövedelmek kezelését is ő intézte. V. László – Cillei Ulrik befolyása alatt – Prágában maradt.

h) A nándorfehérvári diadal

1453-ban a világhódító ambíciókkal rendelkező II. Mohamed szultán elfoglalta Bizáncot. Valószínűsíthető, hogy a szultán szerb állásainak biztosítására tűzte ki Nándorfehérvár elfoglalásának tervét.

III. Callixtus pápa keresztes háborút hirdetett, de komoly erők nem szerveződtek. Magyarországra érkezett viszont *Kapisztrán Szent János* – tudós itáliai ferences szerzetes –, aki toborzókörútján kisebb hadsereget szervezett.

A bárók a meghirdetett nemesi felkelés ellenére sem mozdultak.

Hunyadinak így saját, kb. tízezres hadseregével és a kb. 18 ezres keresztes délvidéki paraszthadsereggel kellett megvédenie az országot.

A török támadás 1456. július 4-én indult. A várat Hunyadi sógora, *Szilágyi Mihály* és *Kórogyi János* macsói bán védte. Július 14-én érkezett Hunyadi a várhoz. Áttörte a Dunán felsorakozó török hajózárat, biztosítva ezzel az utánpótlást és a bejutást a várba. Miután hatalmas török rohamok során ledőlt a külső várfal, július 21-én a szultán általános rohamot vezényelt. A törökök behatoltak a várba egészen a piactérig. Hunyadi ekkor kinyitatta a belső várkaput, és páncélos lovasokkal visszaverte a támadást. Ennek ellenére a törökök végtelen sokaságban özönlöttek a várfal felé. *Dugovics Titusz* horvát vitéz ekkor magával rántotta a mélybe a lófarkas zászlót kitűzni akaró törököket. Az iszonyatos küzdelem egész nap és egész éjjel tartott.

Július 22-én a várban és a Száva bal partján lévő keresztesek táborában tetőfokára hágott a harci láz. Ennek köszönhetően a keresztesek egy kisebb csapata átgondolatlanul nekiment a török erőknek. Hunyadi csapatai csatlakoztak hozzá. A szultán, hogy kicsikarja a győzelmet, megpróbálta bekeríteni a kitörő magyarokat. A nagy harcban a török tüzéség ágyúai különösebb őrizet nélkül maradtak. Ezt vette észre Hunyadi, és elfoglalta az ágyúkat. Kis idő elteltével a törököket már saját ágyúikkal lötték. Július 23-án hajnalban a várvédők látták, hogy a szultáni sereg az éj leple alatt elmenekült.

A nándorfehérvári győzelem a magyar történelem egyik legfényesebb diadala. Szultáni sereget legyőzni ezen kívül csupán *Timur Lenk*-nek Ankaránál és *Don Juannak* Lepantónál sikerült.

A déli harangszót eredetileg azért rendelte el III. Callixtus pápa, hogy imádkozzanak az Európára rátörő török veszély miatt. A győzelem híre és a pápai bulla azonban egyszerre érkezett el az emberekhez. Mivel a pápa eredeti szándéka, legalábbis egyelőre, időszerűségét veszítette Hunyadinak köszönhetően, nyugodtan mondhatjuk, hogy a déli harangszó a nándorfehérvári diadalnak állít emléket örök időkre.

A csata után a táborban pestisjárvány tört ki. 1456. augusztus 11-én a betegség Hunyadi Jánost is magával ragadta. A „hadak villáma”, minden idők legnagyobb magyar hadvezére volt. Haditettei Európa-szerte csodaszámba mentek. Bátorsága, hősiessége még török ellenfelei részéről is a legnagyobb tiszteletet váltotta ki.

i) Hunyadi László halála

Hunyadi halála után a mérhetetlen vagyont fia, *Hunyadi László* örökölte. Megígérte, hogy a királyi várakat és jövedelmeket kiszolgáltatja az új főkapitánynak, Cillei Ulriknak. 1456 őszén a király kíséretével, köztük Cillei Ulrikkal Nándorfehérvárra érkezett. A várban Hunyadi László hívei összetűzésbe keveredtek Cillei Ulrikkal, majd egész kíséretével együtt lemészárolták. A szorongatott helyzetben lévő király büntetlenséget ígért a Hunyadiaknak, ám 1457 márciusában Budán – ígéretét megszegve – elfogatta Hunyadi Lászlót és öccsét, *Mátyást*. Felsegárulás címén halálra ítélte őket. Lászlót kivégeztette, majd Mátyást magával vive Prágába távozott. Prágában a 17 éves V. László váratlanul meghalt.

MÁTYÁS (1458–1490)

a) Hunyadi Mátyás királlyá választása

1443-ban született Kolozsváron. Tanítója *Vitéz János* – neves humanista, akit Hunyadi János váradi püspökké nevezett ki. Megtanult írni és olvasni, megismerkedett az itáliai humanista műveltséggel. Apja mellett sok fontos diplomáciai tárgyaláson vett részt.

A Hunyadi család birtokolta V. László halálakor az ország legnagyobb vagyonát. A család vezetője Szilágyi Mihály volt, Hunyadi János feleségének, Szilágyi Erzsébetnek a testvére. Tárgyalások indultak Mátyás királlyá választása érdekében, melynek során mindjárt két feleséget is szereztek neki:

- Vitéz János megegyezett *Podjebrád György* cseh kormányzóval, hogy Mátyás elveszi Podjebrád lányát, *Katalint*, ha szabadon hazaengedi Mátyást;
- itthon Szilágyi Mihály egyezkedett Garai Lászlóval, megállapodtak, hogy a báró támogatja Mátyás trónra kerülését, ha Mátyás feleségül veszi *Garai Annát*, és nem áll bosszút bátyja halálán.

1458 januárjában összeült a királyválasztó országgyűlés. Szilágyi „végső érvként” Pest térségébe vezényelt kb. 15 ezer zsoldost. 1458. január 24-én Mátyást királlyá választották, majd rövidesen trónra emelték. Megkoronázni nem tudták, hisz a korona III. Frigyesnél volt.

b) Mátyás megszilárdítja hatalmát

Az új király kezdettől fogva arra törekedett, hogy egyedül uralkodjon a lehető legnagyobb hatalommal.

- Leváltotta Garai László nádort, lányát nem vette el feleségül.
- Szilágyi Mihályt, aki kormányzóként kívánt uralkodni Mátyás mellett, Világos várába záratta, majd a déli végekre küldte.
- Visszafoglalta a Felvidéken Giskra hódításait. Zsoldosait felfogadta a királyi hadseregbe, őt magát Lippa várába telepítette.
- 1463-ban Bécsújhelyen megállapodott III. Frigyesel: Frigyes visszaadta a koronát, elismerte Mátyást szövetségesének, ellenben ha Mátyás utód nélkül halna meg, ő öröklí a magyar trónt. Az ellenségeskedés a két uralkodó között azonban még közel sem ért véget. Frigyes császár a magyar királyi, Mátyás király a császári címet akarta megszerezni.

1463-ban Mátyást – szabályszerűen – megkoronázták.

c) Pénzügyi, államigazgatási és hadi reformjai

Mátyás reformjainak célja az volt, hogy a királyi jövedelmeket kivonja a rendek ellenőrzése alól. Ezért

- megalapította a budai udvarbírói hivatalt, amely a király uradalmainak jövedelmét, illetve a gondjaira bízott uradalmak jövedelmeit kezelte. E hivatal csak a királytól függő köznemesi hivatalnokokkal dolgozott;
- 1467-től az államháztartás legfőbb irányítója a kincstartóság lett. A hivatal polgári származású szakemberekkel töltötte fel.

A kamara haszna (amit Károly Róbert óta kapudóként szedtek) helyett bevezette a „királyi kincstár adóját”. Ezt már nem telkenként, hanem családokként szedték. Ezért hívták „füstpénznek”. Igen gyakran, sokszor évente többször is, kivetette a „rendkívüli hadiadót.” A harmincadvám nevét megváltoztatta „koronavámra”, és egyben eltörölte a korábbi kiváltságokat. Következetes pénzügyi politikájával elérte, hogy a királyi jövedelmek a kezdeti 250 ezer forintról tíz év alatt 700 ezer fölé emelkedtek.

Koronázása után Mátyás egyesítette a nagykancelláriát és a titkoskancelláriát. A hivatal átszervezése során leváltotta *Széchi Dénes* korábbi főkancellárt. Az új „királyi kancellária” vezetői Vitéz János és

*Várday István* lettek. Mivel a korábbi kancelláriának bíraskodási jogköre is volt, Mátyás átszervezte a bíróságok rendszerét is. Legfontosabb változtatás a „királyi személyes jelenlét” bírósága elnevezésű jogszolgáltató szerv létrehozása volt.

Mátyás jól tudta, hogy hatalma fenntartása érdekében állandó, csak tőle függő zsoldoshadseregre van szüksége. E hadsereg magvát Giskra zsoldosai jelentették, majd később, ahogy a kincstár engedte, főként idegen származású katonákkal növekedett a hadsereg.

#### d) Összeesküvések Mátyás ellen

Mátyás központosító törekvései, rendkívüli adóztatása két esetben vezetett szervezett ellenálláshoz.

1467-ben a bevezetett adóreform ellen, főként Erdély területén – a mozgalom élére *Szentgyörgyi János* erdélyi vajda állt. A mozgalomban részt vettek köznemesek, néhány báró, és csatlakoztak a székelyek és a szászok is. Mátyás ügyes politikával megosztotta a lázadókat, és rendet teremtett.

1471-ben az elégedetlenség oka egyrészt az adófizetés, illetve annak módja volt – állítólag Mátyás nem tartotta be ígéreteit. Kifogásolták a király bíraskodási gyakorlatát is. A felkelés élére Vitéz János és *Janus Pannonius* állt. Mátyás országgyűlést tartott, ígéretekkel és adományokkal megosztotta a nemességet. Az összeesküvés így összeomlott. Vitéz Jánost Visegrádon, majd Esztergomban fogságba vetette, s ő nemsokára meghalt. Menekülés közben, betegségében hunyt el Janus Pannonius.

Az összeesküvések, illetve Mátyás híveinek sűrű elpártolása az udvartól azt jelzi, hogy a király uralkodói stílusa nem volt könnyen elviselhető. Az összeesküvések után Mátyás egyre inkább külföldieket alkalmazott udvarában. Rendszere oly mértékben csak tőle függött, annyira mellőzte a hazai rendeket, hogy halála után kártyavárként omlott össze mindaz, amit alkotott.

#### e) Mátyás külpolitikája

Mátyás érzékelte, hogy Magyarország egyedül képtelen megbirkózni a Török Birodalommal, ezért nem erőltette a támadó jellegű háborúkat.

– 1463-ban boszniai hadjáratában visszafoglalja Jajca várát.

– 1474-ben török katonák törtek be a Temesközbe és Moldvába. Mátyás ekkor vezetett ismét hadat a Délvidéken.

– 1476-ban elfoglalta Szabács várát.

– 1479-ben ismét jelentős török sereg tört be Erdélybe. *Báthori István* erdélyi vajda és *Kinizsi Pál* temesi ispán vezetésével Kenyérmezőnél a magyar sereg fényes győzelmet aratott.

Mátyást sokszor bírálták azzal, hogy nem veszi komolyan a török veszélyt. Vitéz János 1471-ben ezzel vádolta, a pápák is támadó fellépést vártak tőle. Mátyás többször megtapasztalta, hogy a nyugati segítség rendszerint üres szólam. Az oszmán birodalommal szemben, reálpolitikusként, az aktív védekezés politikáját folytatta, ami a végvári rendszer működtetését jelentette.

Mátyás alapvető célja egy erős közép-európai királyi dinasztia megalapítása volt. Ezért kívánta megszerezni először a cseh királyi, majd a német-római császári címet, ezért próbálkozott oly sok hódítással. A 15. század dinasztikus háborúiban még egyáltalán nem dőlt el az a kérdés, hogy a Luxemburgiak, a Habsburgok, a Jagellók vagy a Hunyadiak tudják-e tartósan összefogni e térséget. Magyarország ekkor csak a törökkel szemben számított esélytelennek, a szomszédos államokkal szemben kifejezetten erős volt.

1466-ban a pápa eretnekké nyilvánította Podjebrád György cseh királyt. Ezt kihasználva Mátyás

– 1468-ban megtámadta Csehországot; elfoglalta Morvaországot és Sziléziát, de Podjebrád csapatait nem tudta legyőzni.

– 1471-ben Podjebrád meghalt. A cseh rendek azonban Jagelló Ulászlót választották királlyá, aki szövetséget kötött III. Frigyesel. Mátyásnak így egy Habsburg–Jagelló szövetséggel kellett megküzdenie. A harcot az osztrák–cseh csapatok kezdték – vissza akarván foglalni a sziléziai várakat. Mátyás csapataival Boroszló várában védekezett. A magyar sereg másik része ekkor Lengyelországot kezdte pusztítani, annyira sikeresen, hogy a hadtörténetben példátlan módon az ostromlók kértek békét Mátyástól. Végül Mátyás békét kötött a csehekkel (1479) – ám áhított trónjukat nem tudta elfoglalni.

1477-ben, nem sokkal a cseh békekötés előtt, Mátyás III. Frigyes is megtámadta. Indoka: a császár Ulászlónak adta a cseh választófejedelemi méltóságot. Frigyes császár jelentékeny veszteségei következtében

elismerte Mátyás cseh királyságát, és 100 ezer forint hadisarcot ígért. 1482-ben ismételt háborút indított a császár ellen. Az 1487-ig elhúzódó harcokban Mátyás jelentős területeket szerzett. 1485-ben elfoglalta Bécset – ide helyezte át udvarát. Mátyás nagy terve mégsem sikerült – 1486-ban III. Frigyes fiát, Miksát választották császárrá.

#### f) Mátyás reneszánsz udvara

Az itáliai reneszánsz először Hunyadi János udvarában jelent meg hazánkban, Vitéz János szellemi körével. Vitéz János Váradon könyvtárat létesített, sok ifjúnak biztosított itáliai tanulmányutat. Ezek közül a legnagyobb hírnévre Csezmicei János tett szert, ismertebb nevén Janus Pannonius. Vitéz János körében szerezte humanista műveltségét Mátyás is.

Mátyás bőkezűen támogatta a művészeteket, a művelődést. Reneszánsz építkezések: visegrádi nyári palota, budai vár, több mint száz kisebb-nagyobb épület.

Mátyás könyvtára: Bibliotheca Corviniana – kb. kétezer kötet, tartalmazza az ismert irodalmi alkotásokat (ókori szerzők, egyházi szerzők, humanista írók műveit), és fellelhető volt benne a kor tudományos „szakirodalma” is. Leghíresebb könyvtárosa *Galeotto Marzio*. Mátyás udvari történetírója: *Antonio Bonfini*.

1473-ban Hess András megnyitotta az első budai nyomdát. Híres magyar szerzők: *Thuróczy János* (*Chronica Ungarorum* – latin nyelven összefoglalja a magyarság történelmét); *Temesvári Pelbárt* (ferences pap; prédikációgyűjtemény).

#### g) A trónutódlás kérdése

A dinasztiaalapításhoz birodalmon kívül elsősorban fiú örökös kell. Mátyás azonban ilyenrel nem rendelkezett. Törvénytelen gyermekét, *Corvin Jánost* jelölte utódának. Ennek érdekében

- az ő tulajdonába juttatta a Hunyadi-birtokok nagy részét;
- kiterjesztette a nádori méltóság jogkörét, mert *Szapolyai Imre* nádor támogatta volna a herceg trónra jutását. (Ennek alapján lett később a nádor a legfőbb bíró és a király helyettesítője.) Szapolyai Imre azonban 1487-ben meghalt. 1490. április 6-án Mátyás Bécsben elhunyt.

#### h) Mátyás országlásának értékelése

Mátyás királyt az idők folyamán igen sokféleképpen értékelték:

- a népmesék igazságos Mátyása, aki álruhában járja az országot, védi a szegényeket, megalázza az urakat;
- a dicsőséges Mátyás, „nemzeti nagylétünk” megtestesítője;
- a Bécset elfoglaló, osztrákokat megalázó Mátyás;
- aki idő előtt építette fel a központosított rendi monarchiát...

és még sokáig folytathatnánk a sort. Mátyás történelmi megítélése a későbbi korokban lényegesen jobb volt, mint életében. A nyomorúságos török idők, az ország szétesése, a Habsburg elnyomás megpróbáltatásai formálták utólag ilyen vonzóvá utolsó jelentős nemzeti királyunk arcképét. Jelen korunknak a feladata, hogy történelmi hagyományainkat megőrizve ne leromboljuk, hanem árnyaljuk Mátyásról kialakított véleményünket.

### A JAGELLÓ-KOR ÉS A DÓZSA-FÉLE PARASZTHÁBORÚ

#### a) II. Ulászló (1490–1516)

1490-ben a rákosi országgyűlésen Ulászló cseh királyt választották meg. A királyi tanács, illetve a nemesség azt remélte, hogy ha Ulászló megszerzi a lengyel trónt is, akkor egy cseh–magyar–lengyel perszonálunióra alapuló szövetségi rendszer komoly erőket képes kiállítani a török ellen. (A lengyel trón azonban *János Alberté* lett.) Corvin János, megtartva a hatalmas Hunyadi-birtokot, szlavóniai birtokaira húzódott vissza.

A királyválasztó országgyűlésen a bárók és nemesek súlyos feltételeket szabtak az új királynak:

- nem vezet be több kormányzati és gazdasági újítást;
  - eltörli a rendkívüli hadiadót;
  - csak a királyi tanács és a rendek megkérdezésével kormányoz;
  - csak magyar tisztségviselőkkel veszi körül magát.
- Az ország tényleges hatalommal bíró vezetői ekkor:
- *Szapolyai János* – nádor;
  - *Báthori István* – országbíró;
  - *Bakócz Tamás* – esztergomi érsek, királyi kancellár.